

Péter Gábor és társai A politikai rendészeti osztályok 1945–1946. Szerk. Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf. Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1. Főszerk. Gyarmati György. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L’Harmattan Kiadó, Bp., 2009.

Ha az 1945-ben létrejött magyar rendőrség történetének politikai, pontosabban „politikai rendészeti” történéseit vizsgálja valaki, akkor Péter Gábor személye megkerülhetetlen. A valamikor szabónak készülő Eisenberger Benjámint az 1945 utáni magyar politikai élet meghatározó alakjává vált függetlenül attól, hogy nem volt tagja a Magyar Kommunista Párt, illetve a Magyar Dolgozók Pártja legszűkebb felső vezetésének, de állandó meghívottként rendszeresen részt vett a titkársági, politikai bizottsági üléseken, első kézből értesült így a leglényesebb döntésekről és ismerte a mindenkori „irányt”.

Nem volt viszont olyan politikai vonatkozású ügy Magyarországon 1945 és 1953 között, amelyről a legtöbbet ne ő tudta volna, vagy ne az általa működtetett „boszorkánykonyhában” főzték volna azt ki. Ebben a tevékenységében nem kevés társa is akadt Péter Gábornak, aki Magyarország német megszállását követően az illegalitásban „jutott” e névhez.

1945 januárjában már az alakulóban lévő Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának a vezetője. Kinevezésének pontos története nem igazán nyomon követhető, de az biztos, hogy személye és a „kinevezés” megkérdőjelezhetlenné vált a későbbiek során.

S hogy miként jött létre a köznyelvben csak „politikai rendőrségnek” – majd később a névváltozások ellenére csak „ávó”-nak – nevezett szervezet, hogy alakultak a belső viszonyai, milyen szervezeti változásokon ment keresztül és mikor és milyen formában lett belőle a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztálya, az mind kiderül ebből a kötetből, amely egy több kötetesre tervezett sorozat nyitó darabja.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának két kutatója évek óta elmélyülten foglalkozik a politikai rendészet, az állambiztonság témakörével és már számos publikációt tudhatnak maguk mögött. Ez a dokumentumkötet – melyet alapos és a témában jó eligazítást nyújtó

bevezető tanulmány tesz teljesebbé – eredeti dokumentumok alapján ad képet az érdeklődőnek az 1945–1946-os esztendő „politikai rendészeti történéseiről”.

Megismerkedhetünk a szervezettel, az első „munkatársakkal” – sokuk neve évtizedek során sem ment feledésbe, és közülük nem kevesen a későbbi évtizedek magyar kulturális, politikai, gazdasági, jogi életének lettek közismert szereplői, illetve annak alakítói – , a párt – ezen minden esetben a kommunista értendő! – számára készített jelentésekkel és néha a belső hatalmi harcok egyes részleteivel is, mert olyan is volt bőven a politikai rendőrség keretén belül.

A létrejöttékor a szovjetunióbéli emigránsból – és a szovjet belügyi szervek munkatársából –, Tömpe Andrásból is „politikai rendőr” lett valamikori hazájában. Ő a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályát vezette, és 1945-ben még nem dönt el, hogy ő vagy Péter Gábor lesz az első számú politikai rendőri vezető. Péter ügyesebb volt. Hogy miként sikerült neki ezt a pozíciót megszereznie, mint utaltunk rá, nem pontosan tudható, de sikerült.

1945–1946-ban a magyar politikai élet más szereplői, az ún. „demokratikus pártok” is fontosnak tartották a rendőrség feletti ellenőrzést, amit a rendőrség állományában lévő „káderek” révén véltek megvalósítani, de elég gyorsan kiderült: a kommunistákat ebben (sem) lehetett megelőzni és kiváltani. A politikai rendőrség személyi állományáról készített korabeli összeállításokból az derült ki, hogy a szervezet tagjainak többsége a kommunista pártot is erősíti egyúttal, s az idő teltével arányuk még inkább dominánssá vált.

Más kimutatások szerint „régikáderek” – értsd ezen a Horthy-korszak különböző rendvédelmi szervezeteinek a tagjait – alig kerültek az új testületbe, és akik igen, azok is rövid idő után „házon kívül” találták magukat.

Kivételként talán csak a volt magyar királyi csendőrségben gazdasági szárazosi rendfokozatban szolgált Dienes Andrást lehet említeni – egy időben Gyenes néven is ismert volt, később irodalomtörténész, Petőfi-kutató lett –, aki évekig megmarad(hatott) a testületben. (Igaz, később őt is letartóztatták és elítélték.)

Komoly gondként jelentkezett már a kezdettől fogva, de igazi gondot azért nem okozott a politikai rendőrségbe áramló egykori munkaszolgálatosok, zsidók nagy száma. Utóbbi maga Rákosi Mátyás is túlzottnak tartotta, de a kommunisták számának és szerepének növekedésével egyetértett.

Hasonlóan vélekedett Kádár János is, aki 1945. február 9-én – amikor is ő a Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitánysága vezetőjének a helyettese volt – a belügyminiszter, a kriptokommunista Erdei Ferenc számára

ra készített jelentésében a következőket írta: „Jellemző tünet a zsidók túl erős beáradása is.”

A kötet a politikai rendőrség – nevezzük egyszerűen csak így – első két esztendeje tevékenységének a dokumentumaiból válogat: bepillantást enged a kiépülő diktatúra szerkezetébe, rendszerébe, amelynek születése pillanata azonos a politikai rendőrség létrejöttével.

Ha egy magát demokratikusnak hirdető új hatalom első lépése a politikai rendőrség létrehozása, akkor az a rendszer demokratikus soha nem lesz! Igazolhatja ezt az állítást/véleményt az 1945 utáni magyar fejlődés, illetve politikai rendszer, amely egyszer „puhábban”, máskor „keményebben” valósította meg a kommunista álmokat, amíg azok szerte nem foszlottak. (Bár álmodozók továbbra is maradtak, többen azok közül kerülnek ki, akik egykor az „új rendszer” kiépítésében politikai rendőri szerepet vállaltak.)

Ennek a felvetésnek/állításnak a vizsgálata azonban nem tartozott a kötet szerkesztőinek a feladatai közé. Ők maradtak a „száraz tényeknél” és a dokumentumoknál, amelyeket jegyzetekkel igyekeztek még inkább érthetővé tenni, és a kötethez névmutatót is csatoltak. Utóbbi esetben nagy segítséget jelenthetett volna az

annotáció, mert nem mindenki tudja, hogy ki volt, majd mi lett pl. dr. Bauer Miklós, dr. Janikovszky Béla, dr. Kemény Gábor, Komlós János és a sort lehetne hosszasan folytatni. Magam örömmel olvastam volna a rövid életrajzokat. (Talán a következő kötet már kielégíti ilyen irányú kíváncsiságomat is.)

Végezetül a minden érdeklődő számára ajánlható munka egy-két apró elírására (?) utalnék. Miklós Béla dálnoki nemesi előneve soha nem vált családnévvé, és nem kell azt leírni, ha mégis azt teszi valaki, akkor a mondatkezdést leszámítva kisbetűvel írja! Magam úgy tudom, Miklós Bélának nem László nevű fia volt, hanem Lajos. Utóbbi maga is hivatásos tisztje volt a magyar királyi honvédségnek, majd az ún. „Miklós Gárda” szervezője lett.

Említeni lehetne még néhány hasonló apróságot, de azok a kötet igazi értéke mellett eltörpülnek. A munka igazi értékét ugyanis az eddig többnyire csak kevesek által olvasott korabeli dokumentumok adják, és az olvasó számára jó fogódzkodót nyújtó bevezető tanulmány. Köszönet érte a szerzőknek. Lehet okulni és tanulni belőle!

Szakály Sándor

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK SOMOGYI GYŐZŐ RENDKÍVÜLI ALKOTÁSÁT,
AMELY AZ ÍROTT SZÓ ALAPÍTVÁNY TÁMOGATÁSÁVAL JELENT MEG!

SOMOGYI GYŐZŐ A NAGY TÉRKÉP

A Kárpát-medence madártávlatból (térképalbum)

30 oldal műnyomó-papíron, A/2, kézi félbőr-kötésben

A neves képzőművész közel tíz éves (1978–1985) munkájának gyümölcse ez a reprezentatív album. Somogyi Győző a hetvenes években bejárta szinte az egész Kárpát-medencét és útjai során készítette vázlatait a fontosabb épületekről, várakról, templomokról. Így állt össze a nagy mű, amelyen a magyar kultúra és történelem nevezetes színterei láthatók a Drávától Moldva csángók lakta vidékéig. A könyvészetileg is magas szintű, kézzel kötött kiadvány nemcsak grafikai különlegesség és történelmi, művelődéstörténeti segédeszköz, hanem a régi térképészeti technikák és hagyományok művészi megelevenítése is egyben.

Az album ára: 29.990 Ft

Megvásárolható az Írott Szó Alapítvány székhelyén (1092 Bp., Ferenc krt. 14. Tel.: 06-1 413-6672)

Falra felvihető duplaív-kollekció 14.990 Ft

